

Studium interwencji: Ile jest kultur w jednej kulturze?

Interwencja bazowała na kompleksowych działaniach wychowawcy klasy we współpracy z pedagogiem szkolnym oraz asystentami międzykulturowymi zatrudnionymi w szkole w celu integracji uczniów z doświadczeniem migracji. Rolą asystentów międzykulturowych, osób zatrudnionych w szkole znających język i kulturę Polski oraz kraju pochodzenia uczniów było wspieranie dzieci cudzoziemskich uczęszczających do szkół w Polsce oraz społeczności szkolnych (w tym kadry pedagogicznej oraz rodziców i opiekunów prawnych dzieci).

Praca z uczniami polegała na przeprowadzeniu serii warsztatów i spotkań dla całej klasy, których celem było uświadomienie uczniom bogactwa wielokulturowości. Ponadto dodatkowe aktywności miały wskazać uczniom wpływ kultury na ludzi i złożoność tożsamości – każdy z nas należy do wielu grup, których wartości i przekonania są częścią tego, kim jesteśmy. Celem podjętych działań było również zwiększenie tolerancji, zrozumienia i gotowości do współpracy między uczniami różnych narodowości.

Spotkania pozalekcyjne, rozmowy z klasą oraz tematyka lekcji miały niwelować podziały i umożliwiać dialog, nawet pomimo różnic w poglądach, ale przede wszystkim budować narzędzia do wzmocnienia klasy jako wspólnoty. Ważnym elementem warsztatów było także uświadamianie dzieciom, że różnice między nami są ciekawe, piękne i wzbogacające. Zrozumienie natury różnic kulturowych jest pierwszym krokiem do skutecznego radzenia sobie z potencjalnymi nieporozumieniami w międzykulturowej klasie.

Działania miały charakter wielostronny – odnosiły się do uczniów z Ukrainy i ich rodziców, uczniów z klasy przyjmującej oraz nauczycieli.

Opis sytuacji

Interwencja dotyczyła uczniów klasy 4, w której pojawiło się już zjawisko wielokulturowości – w grupie było dziecko z Czeczenii (od klasy 1) oraz z Ukrainy (chłopiec dołączył pod koniec klasy 3). Decyzją dyrekcji do klasy miał dołączyć również kolejny uczeń z Ukrainy.

Wychowawca niepokoił się tym, jak nowy uczeń zostanie przyjęty, ponieważ grupa była już zżyta ze sobą i dość hermetyczna. Nauczyciel zauważył, że dzieci powtarzają zastyszane stereotypy. Uczniowie z doświadczeniem migracji, którzy uczęszczają do klasy, byli akceptowani, ale traktowani marginalnie. W klasie istniało zjawisko „my” vs. „on”.

Cele podjętych działań

- uświadomienie uczniom, że ich własne życie jest ciekawsze dzięki możliwości poznania innych kultur;
- rozwijanie wrażliwości na odmienną kulturę;
- kształtowanie postaw szacunku wobec różnych kultur;
- budowanie więzi grupowej;
- rozwijanie umiejętności dostrzegania cech łączących różne osoby;
- ukazanie elementów łączących kulturę polską i ukraińską;
- integracja grupy;
- wzajemne poznawanie swoich upodobań;
- włączenie uczniów do środowiska szkolnego.

Ogólny opis interwencji

Priorytetem była próba zbudowania klimatu tolerancji, zrozumienia i akceptacji dla odmienności uczniów z doświadczeniem migracji wśród uczniów klasy przyjmującej. Nauczyciel widząc narastające podziały, planował serię spotkań, na których chciał przekazać wychowankom, że złożoność występujących w klasie tożsamości i różnorodność kultur jest ich siłą, i że więcej ich łączy, niż dzieli. Dzięki temu stworzył sprzyjające okoliczności do integracji nowego ucznia z Ukrainy ze społecznością klasy.

Szczegółowy opis działania

Pierwszy etap. Zaplanowanie działań

- wyjaśnienie przez wychowawcę we współpracy z pedagogiem szkolnym oraz nauczycielami asystentami międzykulturowymi konieczności wprowadzenia

LEGACY17

UMCS
UNIVERSYTET HAZRUDY I GÓRNICHO-SIAKARSTWA

... **SI.** Funded by
**Swedish
Institute**

interwencji w konkretnej klasie na zebraniu z rodzicami klasy przyjmującej oraz na spotkaniu zespołu nauczycieli uczących klasę;

- zaplanowanie serii spotkań w różnorodnej formie, tak aby była ciekawa i angażująca uczniów;
- dostosowanie planu pracy wychowawczej, mając na uwadze charakter klasy i zjawisko wielokulturowości;
- zorganizowanie wyjazdów integracyjnych dla wszystkich klas 4;
- zaplanowanie wydarzeń we współpracy z nauczycielami asystentami w życiu klasy i szkoły w celu integracji uczniów ukraińskich i wdrożenia ich w środowisko lokalne.

Drugi etap. Poznanie sytuacji rodzinnej uczniów z Ukrainy

Wychowawca spotykał się z uczniami i ich rodzicami, robił wywiad dotyczący doświadczeń związanych z życiem w Ukrainie i pobytem w Polsce, ich sytuacją prawną i materialną rodziny. Poznał oczekiwania rodziców. Wyjaśnił także zasady funkcjonowania placówki, najważniejsze zasady panujące w szkole i na lekcjach, opowiadał na pytania rodziców i ucznia. Spotkanie odbywało się w obecności asystenta kulturowego, tak aby zniwelować barierę językową.

Cel spotkania:

- przekazanie informacji o systemie edukacji w Polsce, w tym zasadach klasyfikacji;
- oprowadzenie po budynku szkoły;
- zapoznanie z dokumentami szkoły;
- zapoznanie z prawami i obowiązkami ucznia;
- spotkanie zapoznawcze oraz informacyjne;
- przekazanie pakietu powitalnego zawierającego: dane kontaktowe do szkoły, w tym stronę www, dane do logowania do e-dziennika, plan lekcji.

Rozmowa pomogła budować relacje, angażować rodziców w proces dydaktyczny dziecka.

Wychowawca miał wgląd w sytuację rodzinną dziecka, poznał jego doświadczenia, dzięki czemu miał fundamenty do budowania pozytywnych relacji z grupą rówieśniczą.

Trzeci etap. Spotkanie uczniów i rodziców

Wychowawca na początku roku szkolnego w klasie 4 zorganizował ognisko integracyjne, w którym wzięli udział uczniowie wraz z rodzicami, w tym nowo przybyły do klasy chłopiec. Rodzice uczniów z Ukrainy posługiwali się językiem polskim w stopniu komunikatywnym, dlatego możliwy był dialog i wymiana doświadczeń. Celem była pomoc w budowaniu poczucia wspólnoty, poszukiwanie płaszczyzn do pozytywnej komunikacji.

Czwarty etap. Realizacja serii spotkań i warsztatów

Rozpoczęły się warsztaty na zajęciach z wychowawcą. Celem zajęć było pokazanie uczniom, że nasza społeczna tożsamość jest złożona, a świat nie jest czarno-biały. Możemy jednocześnie należeć do różnych grup, są między nami różnice, których nie musimy redukować, ale możemy z nich korzystać dla dobra wszystkich. Warsztaty miały uświadomić uczniom, że wielokulturowość ubogaca nas na wielu płaszczyznach, a przenikające się kultury tworzą nowy potencjał.

Wychowawca przeprowadził zajęcia z uczniami, w czasie których wykorzystał:

- Zestaw symboli charakterystycznych dla różnych kultur. Zadanie uczniów polegało na tym, by przypisać symbol do kultury/państwa (np. Ukraina – słońcezniki, Polska – biały orzeł, Szwecja – Spotify, Belgia – frytki itd.). Wychowawca zwracał uwagę na fakt, że podczas spotkań ludzi z różnych krajów, kultur mogą wzajemnie dużo się od siebie nauczyć.
- Koncepcję góry lodowej w kontekście poznawania odmiennej tożsamości i kultury – to, co widoczne (np. język, styl ubierania się), oraz to, co niewidoczne, poza świadomością (np. jak rozwiązujemy konflikty, okazywanie emocji, normy i wartości). Nauczyciel zastosował metaforę góry lodowej, by opisać kulturę, co miało uświadomić, jak trudno czasami zrozumieć zachowania ludzi z innego kręgu kulturowego. Dzieje się tak dlatego, że to, co najmocniej kształtuje, jest starannie ukryte przed wzrokiem przypadkowego obserwatora.

- Koło tożsamości. Zadanie miało pokazać dzieciom, że należymy do różnych grup. Uczniowie rysowali koło, dzielili je na sześć części i do każdej z nich wpisali grupę, do której należą (np. płeć, wiek, religia, żywienie, zainteresowania itd.). Nauczyciel czytał daną kategorię, a uczniowie mieli wstać, gdy ją usłyszą. Jeśli część klasy wstanie przy haśle „religia”, niezależnie od tego, jaką wyznaje – katolicyzm czy prawosławie, uświadamia to uczniom, że łączy je podobieństwo na poziomie tej czy innej kategorii. Podsumowaniem tej aktywności była rozmowa na temat przynależności do grup i tego, dlaczego jest to dla uczniów ważne.
- Koło emocji Roberta Plutchika. Zastosowano je po to, by rozwijać inteligencję emocjonalną poprzez ukazywanie uczniom, że mimo różnych poglądów mamy takie same uczucia i potrzeby.
- Wielokulturowy kalendarz. Uczniowie na małych karteczkach napisali ważne dla nich święta i przykleili je w odpowiednich miejscach w kalendarzu. Wychowawca podsumował, jakich wydarzeń jest najwięcej, dzieci rozmawiały o nich. Następnym krokiem był podział na święta klasowe/szkolne (np. Pierwszy Dzień Wiosny), narodowe/kulturowe i międzynarodowe. Uczniowie dyskutowali o nich, opowiadali, dlaczego poszczególne święta są ważne i czemu służą. Tak przygotowany kalendarz zawisł w widocznym miejscu w sali.

Piąty etap. Spotkanie integracyjne w szkole

Wychowawca zorganizował w klasie „Wieczór w Szkole” bazujący na zabawach typu Escape Room. Dzieci współpracując, rozwiązywały zagadki z zakresu matematyki (proste działania), geografii (kierunki świata), języka angielskiego. Oprócz tego odpowiadały też na pytania dotyczące Polski i Ukrainy. Dzieci z doświadczeniem migracji czuły się ważne i równe swoim polskim kolegom, ponieważ tylko one znały odpowiedź na niektóre pytania, np. takie dotyczące ich kraju. Wartość edukacyjna takiego spotkania polegała na tym, że uczniowie wzajemnie poznawali swoje kultury.

Dzieci grały również w kalambury w języku angielskim. Walorem zabawy w języku angielskim było to, że dla całej grupy był to język obcy, więc startowali z podobnego poziomu trudności.

Podczas „Wieczoru w Szkole” zaplanowano pizzę, więc dzieci dobrały się wcześniej w grupy pod kątem ulubionych smaków. Powstały w ten sposób zespoły polsko-ukraińskie.

Zaletą tego typu spotkań i gier jest fakt, że dzieci są łączone w grupy na podstawie cech losowych lub wybranych przez nauczyciela, a nie narodowości czy pochodzenia a dodatkowo zadania prowokują do współpracy i zaangażowania.

Szósty etap. Wyjazdy integracyjne

Pierwszą zaplanowaną wycieczką był wyjazd pod hasłem „Śladami kultur” do miejscowości Bohoniki, znajdującej się na Szlaku Tatarskim w województwie podlaskim. Uczniowie zwiedzali meczet i słuchali opowieści o zwyczajach i obrzędach tatarskich, a następnie odwiedzili pobliski muzułmański cmentarz, tzw. mizar. W klasie dwoje uczniów (w tym nowo przybyły z Ukrainy) wyznawał islam. Podczas wycieczki nauczyciele rozmawiali z uczniami o różnorodności kulturowej, przewodnik wskazywał na podobieństwa i różnice między kulturami. Dzieci wzięły też udział w warsztatach kulinarnych, co było okazją do dzielenia się ulubionymi tradycyjnymi potrawami z domów rodzinnych.

Drugi wyjazd to Zielona Szkoła klas 4. Dzieci w mieszanych grupach zdobywały nowe umiejętności, takie jak strzelanie z łuku i procy, rzucanie do celu czy szukanie skarbów z wykrywaczem metalu. Budowanie tratwy, wyścig na nartach, chodzenie na skrzynkach sprzyjały integracji i budowaniu umiejętności współpracy bez względu na kraj pochodzenia.

W trakcie trwania interwencji uczniowie uczestniczyli także w trzech spotkaniach naukowych w Epi-Centrum Nauki w Białymstoku. Warsztaty odbywały się dzięki projektowi UNICEF Spilno Białystok przy wsparciu Funduszu Narodów Zjednoczonych na Rzecz Dzieci (UNICEF). Tematyka spotkań bazowała na poznawaniu otaczającego świata: odbyły się warsztaty z fizyki elektrycznej, wystawa „Od piasku do szkła” oraz warsztaty laboratoryjne „Labbar slime”. Uczniowie współpracowali podczas wykonywania doświadczeń i eksperymentów naukowych.

Wycieczki zrealizowane z uczniami motywowały do rozmów o wielokulturowości społeczeństwa. Podkreślały, że w dobie globalizacji zdobywanie doświadczeń na temat

LEGACY17

UMCS
UNIVERSYTET MARIII CURIE-SKOŁODOWSKIEJ

... **SI.** Funded by
**Swedish
Institute**

nowych kultur wzbogaca i uczy. Ponadto uświadomiły dzieciom, że każdy z nas może korzystać z doświadczeń i wiedzy rówieśników, dobrze się przy tym bawiąc.

Ograniczenia czasowe

Zaplanowana interwencja obejmująca spotkania z rodzicami i zajęcia z wychowawcą powinna trwać 6–10 tygodni, zważywszy na wiek uczniów i potrzebę dostosowania tempa działań do danej grupy. Konieczna była elastyczność wychowawcy w planowanych działaniach w połączeniu z obserwacją potrzeb grupy. Zaangażowanie nauczycieli przedmiotów trwało przez cały rok szkolny. Ideą interwencji była edukacja międzykulturowa: kształtowanie postaw otwartości na to, co nowe i nieznanne, akceptacji istniejących różnic, ukazywanie zróżnicowania kulturowego.

Ocena skuteczności interwencji

Podjęta interwencja przyniosła wymierne efekty, co jest widoczne podczas różnego typu aktywności klasy. Uczniowie zaczęli spędzać wspólnie przerwy, zniknął podział na grupy narodowościowe. Polskie dzieci spotykały się rówieśnikami z Ukrainy po lekcjach, chodzili na zajęcia dodatkowe, uprawiał razem sporty, przesyłały sobie lekcje.

Praca nad akceptacją równości i budowanie dialogu międzykulturowego były dostrzegane przez nauczycieli uczących w klasie. Nie zaobserwowano podziałów – uczniowie współdziałali i pomagali sobie.

Wymienione wcześniej działania uświadomiły uczniom, że różnorodność jest niezbędna w tworzeniu każdej kultury.

Analiza ryzyka

Alienacja grupy uczniów przyjezdnych z pozostałą częścią wspólnoty szkolnej

Wychowawca obawiał się, że uczniowie będą skupiać się na kontaktach z rówieśnikami tej samej narodowości.

UMCS
UNIVERSYTET MARIII CURIE-SKŁODOWSKIEJ

... **SI.** Funded by
**Swedish
Institute**

Powielanie negatywnych stereotypów zasłyszanych w mediach i w domach rodzinnych

Krzywdzące uwagi oparte na zasłyszanych stereotypach mogą pojawiać się u poszczególnych wychowanków w aspekcie przyjęcia i pomocy uczniowi z Ukrainy.

Wskazówki dla praktyki

Należy pogłębiać wiedzę uczniów na temat różnych kultur, zachęcać ich do wykraczania poza negatywne stereotypy i kształtować postawę otwartości wobec kultury, np. ukraińskiej. Działania te widocznie wspierają proces integracji. Istotne jest również, aby nauczyciele mieli świadomość języka, którym zwracają się do dzieci, ale i sposobu, w jaki mówią o nich. Należy unikać sformułowań: „dzieci polskie – dzieci ukraińskie”, „Ukraińcy – Polacy”. Warto mówić: „dzieci, które przyjechały z Ukrainy”, „dzieci, które mieszkają od urodzenia w Polsce” – buduje to wspólnotowość, nie dzieli uczniów na poziomie języka na dwie odrębne nacje.

Ważnym aspektem integracji uczniów jest także brak poczucia anonimowości. Dzieci powinny dowiadywać się możliwie jak najwięcej o kulturze zagranicznych kolegów poprzez wspólne przebywanie i przygotowywanie wielokulturowych projektów. Uczniowie z Ukrainy mogą być nośnikiem wiedzy o odmienności kulturowej.

Polecane linki i materiały dla nauczycieli

- Bernacka-Langier, A., Janik-Płocińska, B., Kosowicz, A., Pawlic-Rafałowska, E., Piegat-Kaczmarzyk, M., Walczak, G., Rejmer, Z. Jolanta Wasilewska-Łaszczyk, J. i Zasuńska, M., (2010). *Inny w polskiej szkole – poradnik dla nauczycieli pracujących z uczniami cudzoziemskimi*. Warszawskie Centrum Innowacji Edukacyjno-Społecznych i Szkoleń. <https://forummigracyjne.org/wp-content/uploads/2018/12/1885.pdf>
- Bohosiewicz, M., Czerniejewska, I., Halik, T., Jurkiewicz, J., Kornacki, P., Kuspys, P. i Marek, A. (2010). *Imigranci w mojej klasie*. Stowarzyszenie Vox Humana.
- Młynarczuk-Sokołowska, A.M. (2016). *Teoria i praktyka międzykulturowej edukacji nieformalnej w kontekście działań adresowanych do dzieci*.

LEGACY17

UMCS
UNIVERSYTET MARIII CURIE-SKOŁODOWSKIEJ

... **SI.** Funded by
**Swedish
Institute**

<https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/6548/1/Teoria%20i%20praktyka%20mi%C4%99dzykulturowej%20edukacji%20nieformalnej.pdf>

- PAJP – część 2 – *Edukacja międzykulturowa*.
https://issuu.com/frse/docs/pajp_edukacja/13
- Projekt Gamma, *Model kultury jako góry lodowej, czyli jak zarządzać wielokulturowym zespołem*. <https://www.projektgamma.pl/strefa-wiedzy/wiki/model-kultury>

UMCS
UNIVERSYTET MARIII KURIE-SKŁODOWSKIEJ

.... **SI.** Funded by
**Swedish
Institute**